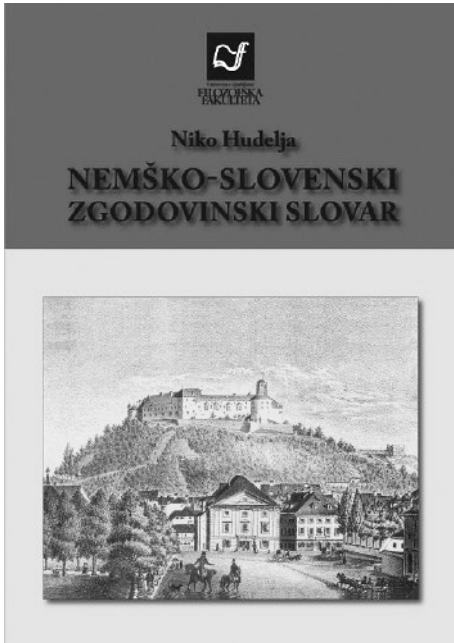

OCENE IN POROČILA – REVIEWS AND REPORTS

NIKO HUDELJA: *NEMŠKO-SLO-
VENSKI ZGODOVINSKI SLOVAR*

Pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete je v nakladi 300 izvodov izšel Nemško-slovenski zgodovinski slovar, težko pričakovano delo ne le v ožjem krogu stroke, ampak tudi širše, saj gre hkrati tudi za slovenski prispevek k zgodovini germanistike. Delo je precej pomembno tudi za izobrazbo v slovenskih krogih, saj je do konca 1. svetovne vojne med izobraženci prevladovala sicer z avstrijskimi potezami obarvana nemščina. V tem kontekstu gre ločevati med nemško in avstrijsko germanistiko, kar je razvidno tudi iz slovarja. Slovar odkriva široko izrazoslovje in je

temeljni pripomoček pri branju starejših zgodovinskih virov za študente in ostale znanstvene raziskovalce in razlagalce zgodovinskega gradiva. Gre za obsežen korpus besed, ki se osredotoča na relevantno besedišče zadnjih treh stoletij. V manjši meri zajema tudi besedišče starejših obdobj, vendar le za posamezna ožja strokovna področja. Slovar, ki bo v prihodnosti gotovo še izpopolnjen, moramo jemati kot živo orodje, ki bo olajšalo razumevanje izrazov in posledično tudi razumevanje zgodovinskega dogajanja.

Obsežno delo je rezultat dolgotrnega natančnega branja avtentičnih nemških in slovenskih virov. Strokovni viri so poleg časopisov in knjig bili zlasti avstrijski osrednji in deželni uradni listi, ob katerih se je kovala tudi slovenščina. Pri presoji glede uvrstitve posamezne besede v slovar, zlasti pa pri opredeljevanju pomenov in sopostavitvi ustreznih slovenskih besed, se je bilo treba sprijazniti z dejstvom, da slovenski enojezični razlagalni slovar za področje zgodovine še ne obstaja in da strokovno izrazje zato v marsikaterem primeru še ni poenoteno in tudi ne zbrano. Pri iskanju slovenskih ustreznic je avtor tako pogosto primerjal besedilo, objavljeno v nemškem jeziku, z enakim besedilom, objavljenim v slovenskem časopisu.

Nemško-slovenski zgodovinski slovar je široko, preko 1000 strani zasnovano delo in obsega okoli 40.000 gesel in podgesel. Gesla so zapisana v

sodobnem nemškem jeziku, skladno s sodobno nemško pravopisno normo, vendar načeloma upoštevajoč normativno stanje, veljavno pred uvedbo najnovejšega nemškega pravopisa 2006. Glavnemu delu sledi dodatek s posebnimi zapisi nekaterih mesecev ter izbor osebnih in zemljepisnih imen.

Avtor je pri izdelovanju slovarja sledil temeljni definiciji zgodovine kot humanistične znanosti, ki se ukvarja s človekovim razvojem skozi čas in besedišče dejansko zajema široko paleto dejavnosti človeka od gospodarstva, kmetijstva do medicine itn. Pri izboru gesel je bilo upoštevano predvsem merilo pogostosti in relevantnosti posameznih besed, s katerimi se v strokovnih besedilih pri študiju in poklicu srečujejo študenti in diplomanti zgodovine. Pomemben sestavni del slovarja so historizmi in arhaizmi ter besede, ki so sčasoma spreminjale svoj pomen. V slovarju najdemo tudi specifične avstriacizme, številne kratice za stranke, organizacije in države ter besedne okrajšave. Funkcionalnost slovarja nadgrajujejo še slovarske kazalke, puščice, ki uporabnike napotujejo k sopomenskim razdelkom, podpomenkam, k novjšim zapisom ali h geslu, ki vsebuje širše pomensko pojasnilo.

Geselski sestavek je sestavljen iz dveh oziroma treh razdelkov, kjer ima poleg geselske besede posebno vlogo pomenski razdelek. Pomenske oblike so jasne, nazorne, razlagalne, dodana vrednost na tem mestu so relevantni primeri rabe, kolokacije, stalne besedne ali frazeološke zveze itd. Slovar opozarja na večpomenskost geselske besede oziroma homonimijo, vsekakor pa je treba izpostaviti dodatna pojasnila oziroma razlage. Tako na primer izvemo iz

Razglasa c. kr. deželnega predsednika z dne 17. decembra 1895 o policijski uri (Polizeistunde), ki je bila za Ljubljano določena glede žganjarij, to je glede točenja *žganih opojnih pijač*, na 9. uro zvečer. Kavarne so do leta 1897 smele obratovati do enih, ostale gostilne in krčme pa do 12. ure ponoči. Prav tako se lahko poučimo o za današnji čas precej aktualnih plačnih razredih, saj so bili državnim uradnikom, razdeljenim v 11 *činovnih* razredov, (Rangsklassen) s postavo dne 15. aprila 1873 trdno določeni njihovi prejemki. Ti so bili sestavljeni iz plače (Gehalt) in *opravnih (funkcijskih) prikladov* (Funktionszulagen) ali *dejalnostnih (aktivnostnih) prikladov* (Activitätsbezüge).

Zelo zanimiv je tudi pogled na takratne slovenske besede, dandanes pogosto nerazumljive, ko je na primer tedanji upokojenec prejemal *odslužnino* (pokojnino, Pension) in ko se je v družbi še govorilo o *blagonravju* (moralnost, Sittlichkeit). *Stanica* (izba, Gemach) takratnega podeželja zagotovo ni bila prav posebno meblovana (opremljena, möbliert). *Željar* (kajžar, Söldner) je morda sicer že imel *železno prihranivno oz. nepotratan ognjišče* (štedilnik, Sparherd), zagotovo pa se ni mogel privoščiti *izprevožnje* (izleta s kočijo, Spazierfahrt). *Pokorivna postava* (kazenski zakon, Strafgesetz) se je dotaknila *pokorišča* (kaznilnica, Strafort), *popravljanca* (kaznjeneč, Corrigend), *karalnega govora* (zmerjanje, Strafpredigt), *nesumne* (nesumljiv, unverdächtig) osebe, *mujenja* (zamuda, Verzug), z gotovostjo pa tudi *verižarjev* (prekupčevalec, Zwischenhändler).

Kot je že zapisano lahko sodobni uporabnik v slovarju najde zaradi razvoja družbe izumrle besede, tako na

primer izraze, ki se nanašajo na plemstvo (*prežlahten* (hochadelig), *Hochachtungsvoll* (z odličnim spoštovanjem) ali *hochgeboren* (visokoroden)), hkrati pa tudi izraze, ki so v sodobnem nemškem jeziku sicer še v rabi, so pa v preteklosti nosili drugačen pomen. Tako danes precej aktualno besedo *Diät* veliki Dudnov slovar povezuje izključno s hrano in hranjenjem, v preteklosti pa je bila to *dnevnina* (dnevni-ca, dnevno plačilo), torej denar, ki ga je v skladu s svojim *dietnim* razredom (*Diätenklasse*) oz. *činovnim* razredom

(*Rangscasse*) dobil avstrijski uradnik za vsak dan službenega potovanja.

Nemško-slovenski zgodovinski slovar Nika Hudelje je prvi tako obsežni avtorski slovar zgodovinskih izrazov v slovenskem prostoru in posredno pomeni ogromen prispevek k zgodovinski znanosti in zgodovini sorodnih znanosti. Prepričani smo, da bo zaradi svoje širine zagotovo prišel prav tudi širšemu krogu uporabnikov s področij germanistike, prava, uprave itd.

Marija Mojca Peternel